

CONCURENȚA DINTRE art.190 și 361 DIN CODUL PENAL: ANALIZA PRACTICII JUDICIARE NEUNIFORME

Vitalie STATI,
doctor în drept, conferențiar universitar (USM)

În prezentul studiu se stabilește că: 1) notarul este asimilat unei autorități publice; 2) documentele, autentificate notarial, au calitatea de documente oficiale. De asemenea, se argumentează că, dacă făptuitorul confecționează și/sau deține documente oficiale false, care acordă drepturi sau eliberează de obligații, în scopul folosirii acestora la săvârșirea sustragerii, vom fi în prezența pregătirii uneia dintre infracțiunile prevăzute la art.190 CP RM. În astfel de cazuri, art.361 CP RM este inaplicabil. Se demonstrează că, dacă persoana numai confecționează și/sau deține documente oficiale false, care acordă drepturi sau eliberează de obligații, după care le transmite unei alte persoane, pentru ca aceasta să le folosească la săvârșirea sustragerii, prima dintre aceste persoane va fi considerată complice la una dintre infracțiunile prevăzute la art.190 CP RM. În astfel de cazuri, art.361 CP RM nu-i va putea fi reținut la calificare.

Cuvinte-cheie: documente oficiale false; confecționare; deținere; folosire; escrocherie; sustragere; notar; autoritate publică.

* * *

In the present study it is established that, firstly, the notary is considered a public authority and secondly, the notarized documents have the status of official documents. It is also argued that if the offender manufactures and/or is in possession of forged official documents, that grants rights or releases of obligations and are used with the purpose to commit theft, in these circumstances we are in the presence of the preparation phase of one of the offences referred to at art.190 PC RM. In such cases, we cannot apply the penal liability under art.361 PC RM. It is emphasized that if a person manufactures and/or is in possession of forged official documents, that grants rights or releases of obligations, then hands them over to another person to use them to commit theft, in this case, the first participant will be considered an accomplice to the one of the offences set forth in art.190 PC RM. Consequently, the person in question can't be held liable additionally for offences provided by art.361 PC RM.

Keywords: forged official documents; manufacturing; possession; use; swindle; theft; notary; public authority.

În opinia lui I.Botezatu, „în dependență de *modus operandi* [1], modalitățile înșelăciunii sunt: 1) înșelăciunea verbală; 2) înșelăciunea în formă scrisă; 3) înșelăciunea sub forma unor acțiuni concludente” [2]. În legătură cu cea de-a doua dintre modalitățile sus-menționate, același autor afirmă: „În numeroase cazuri, escrocheria presupune folosirea unor documente false... Cât privește folosirea documentelor oficiale false, aceasta poate fi absorbită de infracțiunea de escrocherie. Poate reprezenta partea, atunci când întregul constă în art.190 CP RM” [3].

Atunci când s-a referit la parte, I.Botezatu a avut în vedere art.361 CP RM. Acest articol incriminează confecționarea, deținerea, vânzarea sau folosirea documentelor oficiale false, care acordă drepturi sau eliberează de obligații/a documentelor oficiale de importanță deosebită false, care acordă drepturi sau eliberează de obligații, ori confecționarea sau vânzarea imprimatelor, ștampilelor sau a sigiliilor false ale unor întreprinderi, instituții, organizații, indiferent de tipul de proprietate și forma juridică de organizare.

Așadar, în ipoteza în care documentele oficiale false, care acordă drepturi sau eliberează de obligații/documentele oficiale de importanță deosebită false, care acordă drepturi sau eliberează de obligații, au calitatea de mijloace de săvârșire a înșelăciunii (iar scopul acestei înșelăciuni se exprimă în sustragere), va opera regula de calificare fixată la art.118 CP RM. Drept urmare, art.361 CP RM nu va fi reținut la calificare, iar art.190 CP RM va fi reținut la calificare.

În continuare, prezentăm exemple din practica judiciară în care sustragerea însoțită de folosirea unor documente oficiale false este calificată doar în baza art.190 CP RM. Toate aceste exemple au o trăsătură comună: documentele, care au fost folosite ca mijloace de săvârșire a înșelăciunii, au fost autentificate notarial:

B.N. a fost condamnată în baza alin.(5) art.190 CP RM. În fapt, la 18.10.2007, prin înșelăciune și abuz de încredere, aceasta a dobândit de la M.Gh. 28.000 euro. Acești bani au fost dobândiți de către B.N. sub pretextul de împrumut. Contractul de împrumut, încheiat între B.N. și M.Gh., a fost autentificat la notar [4];

L.V. a fost condamnat în baza alin.(5) art.190 CP RM. În fapt, la 21.03.2012, a fost aplicat sechestrul asupra apartamentului care-i aparținea acestuia cu drept de proprietate. Drept urmare, registratorul Oficiului Cadastral Teritorial Soroca, A.A., i-a comunicat lui L.V. că nu are dreptul de a înstrăina bunul imobil nominalizat. La 30.03.2012, L.V. a primit de la T.S. arună în mărime de 4.000 euro, în vederea vânzării apartamentului în cauză. La 17.04.2012, în procesul autentificării contractului de vânzare-cumpărare a respectivului apartament, L.V. a prezentat notarului un alt extras din Registrul bunurilor imobile, care a fost eliberat până la faptul înregistrării sechestrului în Registrul bunurilor imobile, în care lipseau datele cu privire la aplicarea sechestrului asupra imobilului în cauză. De asemenea, L.V. a declarat în fața nota-

rului că, la data încheierii contractului, bunul imobil supus vânzării nu a fost sechestrat. Drept urmare, L.V. a obținut de la T.S. restul sumei pentru vânzarea apartamentului, în mărime de 148.000 lei [5];

Ș.P. a fost învinuit de comiterea infracțiunii prevăzute la alin.(5) art.190 CP RM. În fapt, acesta deținea în proprietate 50% dintr-un apartament de pe str. Alecu Russo, mun. Chișinău. Apartamentul în cauză a fost procurat în 1989 împreună cu soția sa, Ș.V., și se afla în proprietatea comună în devălmășie a celor doi. La începutul lui aprilie 2002, în timp ce Ș.V. se afla în afara Republicii Moldova, Ș.P. a falsificat semnătura acesteia din procura autenticată la notar. Potrivit acestei procuri, Ș.V. și-ar fi dat acordul de înstrăinare sub orice formă a apartamentului sus-menționat. Ulterior, prezentând procura în cauză și susținând că este proprietarul apartamentului cu drepturi depline (inclusiv dreptul de dispoziție asupra celor 50% din cota ce-i aparține lui Ș.V.), Ș.P. l-a convins pe C.C. să procure apartamentul la preț de 10.500 dolari SUA. În continuare, la 23.04.2002, Ș.P. și C.C. au încheiat un contract autenticat notarial, conform căruia Ș.P. vindea, iar C.C. cumpăra apartamentul respectiv de pe str. Alecu Russo, mun. Chișinău [6].

În urma analizei acestor exemple, observăm că autentificarea notarială a documentelor, care au fost folosite ca mijloace de săvârșire a înșelăciunii, nu este singura lor trăsătură comună. O altă trăsătură, extrem de importantă din perspectiva studiului de față, este că documentele, care au fost folosite ca mijloace de săvârșire a înșelăciunii, au fost confecționate și deținute de către făptuitor.

În exemplele evocate *supra*, confecționarea documentelor, care au fost folosite ca mijloace de săvârșire a înșelăciunii, s-a exprimat în întocmirea respectivelor documente false. Este adevărat că documentele, autentificate de către notar, sunt, cel mai probabil, întocmite tot de către acesta. În atare sens, de exemplu, la lit.o) alin.(1) art.35 al Legii cu privire la notariat, adoptate de Parlamentul Republicii Moldova la 08.11.2002 [7], se stabilește: „Notarul îndeplinește următoarele acte notariale: ... eliberarea de duplicate de pe actele notariale pe care le-a întocmit”. De asemenea, alin. (8) art.35 al Legii cu privire la organizarea activității notarilor, adoptate de Parlamentul Republicii Moldova la 14.04.2016 [8] (care va intra în vigoare în deplinătate la 26.02.2017), prevede: „Actele notariale pot fi întocmite de către notar și pe blanchete speciale”. Totodată, nu putem ignora faptul că, în exemplele din practica judiciară prezentate *supra*, notarul a acționat fără vinovăție, atunci când a întocmit și a autentificat documentele folosite de făptuitor ca mijloace de săvârșire a înșelăciunii. În aceste condiții, considerăm că, în realitate, făptuitorul este cel care a confecționat respectivelor documente false. Or, conform alin.(2) art.42 CP RM, „se consideră autor persoana care săvârșește în mod nemijlocit fapta prevăzută de legea penală, precum și persoana care a săvârșit infracțiunea prin intermediul persoanelor care nu sunt pasibile de răspundere penală din cauza (subl. ne aparține) vârstei, iresponsabilității sau din alte cauze prevăzute de

prezentul Cod” (subl. ne aparține)”. Una din aceste alte cauze este consemnată în art.20 CP RM: „Fapta se consideră săvârșită fără vinovăție dacă persoana care a comis-o nu își dădea seama de caracterul prejudiciabil al acțiunii sau inacțiunii sale, nu a prevăzut posibilitatea survenirii urmărilor ei prejudiciabile și, conform circumstanțelor cauzei, nici nu trebuia sau nu putea să le prevadă”.

În concluzie, în exemplele din practica judiciară prezentate *supra*, anume făptuitorul a confecționat și a deținut documentele, care au fost folosite ca mijloace de săvârșire a înșelăciunii, prin intermediul notarului care nu era pasibil de răspundere penală din cauza lipsei de vinovăție.

După această clarificare, este necesar să reproducem explicația din pct.15 al Hotărârii Plenului Curții Supreme de Justiție cu privire la practica judiciară în procesele penale despre sustragerea bunurilor, nr.23 din 28.06.2004: „Dobândirea ilicită a bunurilor în rezultatul folosirii de către făptuitor a unui document, falsificat anterior de o altă persoană urmează a fi calificată doar conform art.190 CP RM. În acest caz, nu este necesară calificarea suplimentară conform art.361 CP RM, deoarece, reieșind din prevederile art.118 CP RM, prezentarea unor asemenea documente apare ca varietate a înșelăciunii, deci și a componenței de escrocherie. În același timp, falsificarea unor astfel de documente, urmată de folosirea lor de către falsificator în vederea sustragerii bunurilor trebuie calificată conform art.190 și 361 CP RM” (subl. ne aparține) [9, 10].

Putem doar presupune de ce, în exemplele din practica judiciară prezentate mai sus, nu a fost aplicat suplimentar art.361 CP RM. Un prim posibil motiv ar consta în aceea că, în respectivele exemple, cei abilitați cu aplicarea legii penale au considerat că legea penală are prioritate față de explicațiile oferite de Plenul Curții Supreme de Justiție. Un al doilea posibil motiv s-ar exprima în aceea că, în respectivele exemple, cei abilitați cu aplicarea legii penale au considerat că documentele false, autentificate notarial, folosite la săvârșirea sustragerii, nu ar avea calitatea de documente oficiale false, care acordă drepturi sau eliberează de obligații.

Din perspectiva acestui al doilea posibil motiv, comportă relevanță următoarea speță din practica judiciară (Apropo, și în această speță, documentele, care au fost folosite ca mijloace de săvârșire a înșelăciunii, au fost autentificate notarial. Nu întâmplător, prezentăm tocmai o astfel de speță care nu diferă ca esență de exemplele din practica judiciară, evocate anterior): T.T. a fost achitată de învinuirea de săvârșire a infracțiunii prevăzute la lit.a) alin.(2) art.361 CP RM, din motiv că fapta inculpatei nu întrunește elementele constitutive ale infracțiunii. Totodată, T.T. a fost condamnată în baza lit.b) alin.(2) art.196 CP RM. În fapt, la 01.04.2008, aproximativ la ora 11.00, T.T. și T.V. se aflau în oficiul unui notar de pe str. Pușkin, mun. Chișinău. În aceste împrejurări, T.T. a falsificat contractul nr.1148 din 01.04.2008 de vânzare-cumpărare a unui teren, semnând ilegal din numele surorii sale, P.N. La acel moment, P.N. era proprietara respectivului teren.

În continuare, T.T. a prezentat contractul în cauză notarului Z.C., obținând autentificarea acestuia. Ulterior, terenul sus-menționat i-a fost vândut lui A.T. Nefiind de acord cu soluția instanței de fond, procurorul a declarat apel solicitând casarea sentinței, rejudecarea cauzei și pronunțarea unei noi hotărâri, prin care T.T. să fie condamnată în baza alin.(5) art.190 alin.(5) și lit.b) alin.(2) art.361 CP RM. Instanța de apel a satisfăcut această solicitare, considerând eronată concluzia primei instanțe cu referire la descrierea laturii obiective a infracțiunii prevăzute la lit.a) alin.(2) art.361 CP RM, cum că contractul falsificat nu ar fi un document oficial. Instanța de apel a argumentat că documentele oficiale pot proveni de la persoane fizice în cazul când statul, conform legii sau conform unui alt act normativ, le recunoaște statutul oficial (de exemplu, documentele perfectate de notar) [11].

Și în următoarele spețe din practica judiciară, documentele, care au fost folosite ca mijloace de săvârșire a înșelăciunii, au fost în prealabil confecționate și/sau deținute de către aceeași persoană. Soluțiile de calificare din aceste spețe se bazează pe ideea că explicațiile, oferite de Plenul Curții Supreme de Justiție, au prioritate față de legea penală. Și în aceste spețe, documentele, care au fost folosite ca mijloace de săvârșire a înșelăciunii, au fost autentificate notarial (sau, cel puțin, se pretinde că au fost autentificate notarial (ceea ce, în contextul analizat, nu schimbă esența: odată ce documentele folosite sunt false, este mai puțin important în ce anume se exprimă falsitatea acestora)):

N.V. a fost condamnat în baza alin.(5) art.190 și lit.c) alin.(2) art.361 CP RM. În fapt, în martie 2010, acesta a deținut și a folosit documentul oficial fals, și anume – contractul nr.2216 din 17.03.2010 de vânzare-cumpărare a unui imobil. Din acest contract reieșea că membrii familiei S. ar fi vândut apartamentul lor din str. Independenței, or. Soroca, la prețul de 112.289 lei, lui P.L.-F. Această tranzacție ar fi fost autentificată la 17.03.2010 de către notarul P.V. Acest document oficial a fost folosit ulterior de către N.V. în vederea obținerii dreptului de proprietate asupra aceluși imobil, care la acel moment îi aparținea cu drept de proprietate lui S.A. Conform raportului de expertiză nr.2545-2546 din 19.12.2012, impresiunile de ștampilă din numele notarului P.V. din contractul nr.2216 din 17.03.2010 de vânzare-cumpărare a unui imobil nu au fost create cu ștampila acestui notar [12];

G.S. a fost condamnat în baza alin.(5) art.190 și lit.d) alin.(2) art.361 CP RM. În fapt, acesta deținea funcția de director al Întreprinderii Individuale „G.S.”. La 26.03.2009, fără a avea dreptul de proprietate asupra ½ din șase terenuri din mun. Chișinău, G.S. i-a prezentat lui C.A. un contract de vânzare-cumpărare fals. Din contractul în cauză reieșea că acesta ar fi fost întocmit și autentificat din numele notarului D.E. De asemenea, din acest contract reieșea că G.S. ar fi înstrăinat terenurile nominalizate către C.A. în schimbul sumei de 28.000 euro. Conform raportului de expertiză nr.2709-2710 din 04.11.2010, contractul sus-menționat a fost întocmit nu de către D.E., dar de către G.S. [13];

M.L. a fost condamnat în baza alin.(5) art.190 și lit.d) alin.(2) art.361 CP RM. La rândul său, V.S. a fost achitat de învinuirea de comitere a infracțiunii prevăzute la alin.(5) art.190 CP RM, din motiv de lipsă în fapta inculpatului a elementelor constitutive ale infracțiunii. În fapt, la 17.04.2011, acesta se afla pe str. Studenților, mun. Chișinău. În aceste împrejurări, M.L. a făcut uz de o procură falsă în numele lui Z.G. Prin această procură, Z.G. i-ar fi încredințat lui V.S. conducerea unui automobil de model BMW X5, cu dreptul de a înstrăina acest automobil. În respectiva procură, M.L. a contrafăcut semnătura mandantului Z.G. și a introdus mențiuni false precum că procura dată a fost autentificată de notarul T.B. După aceasta, M.L. a înstrăinat ilicit automobilul în cauză lui D.A. contra sumei de 10.200 euro [14];

S.D. a fost condamnat în baza alin.(5) art.190 și lit.b) alin.(2) art.361 CP RM. În fapt, în perioada 2008-septembrie 2009, acesta i-a propus lui G.A. ajutor în vederea perfectării actelor de privatizare a terenului aferent casei lui G.A. de pe str. Ion Neculce, mun. Chișinău. În acest scop, S.D. a obținut de la G.A. toate documentele de proprietate privind această casă. La 23.04.2008, împreună cu o altă persoană, S.D. a confecționat procura nr.2170, care ar fi fost autentificată de notarul T.R. Din această procură reieșea că G.A., proprietara casei respective, l-ar fi împuternicit pe C.S. să-i administreze proprietatea. Semnătura lui G.S. din procură a fost executată de S.D. În continuare, la 16.09.2008, S.D. i-a transmis procura falsă lui C.S., comunicându-i despre modul de obținere a acesteia. După aceasta, S.D. și C.S. s-au prezentat la notarul P.O. la care au perfectat contractul de vânzare-cumpărare a casei sus-menționate în valoare de 170.000 euro [15].

Luând în considerare soluțiile de calificare din aceste spețe, în cele ce urmează, ne propunem să argumentăm:

1) de ce documentele, autentificate notarial, au calitatea de documente oficiale;

2) de ce nu poate fi acceptat următorul fragment din explicația formulată în pct.15 al Hotărârii Plenului Curții Supreme de Justiție cu privire la practica judiciară în procesele penale despre sustragerea bunurilor, nr.23 din 28.06.2004: „Falsificarea unor astfel de documente, urmată de folosirea lor de către falsificator în vederea sustragerii bunurilor, trebuie calificată conform art.190 și 361 CP RM”.

1) Din punctul de vedere exprimat de A.Reșetnicov, deducem că documentele, autentificate notarial, au calitatea de documente oficiale: „Documentele, care emană de la particulari, trebuie considerate documente oficiale atunci când asemenea documente sunt legate de procedura publică de autentificare, legată de crearea documentelor. Tocmai această procedură conferă documentului un caracter oficial, adică un caracter de drept public. Se are în vedere, de exemplu, procura eliberată de către o persoană fizică altor persoane fizice sau unor persoane juridice, autentificată de notar sau de persoana cu funcție de răspundere abilitată. În această ipoteză, nu contează dacă notarul, care auten-

tifică procura, este un notar public sau un notar privat. Aceasta de vreme ce specificarea caracterului public sau privat al funcției de notar nu se face în următoarea prevedere de la alin.(3) art.252 „Procura” din Codul civil, adoptat de Parlamentul Republicii Moldova la 06.06.2002 [16]: „Procurile autentificate, conform legii, de autoritățile administrației publice locale sunt echivalente cu procurile autentificate notarial. Pe cale de consecință, autentificarea procurii sau a unui alt document care emană de la un particular, de către un notar privat, conferă documentului caracter oficial, ca și în cazul autentificării acestuia de către un notar public” [17].

O concluzie similară reiese din Decizia Plenului Colegiului penal al Curții Supreme de Justiție din 20.03.2014: „Documentele care emană de la particulari se consideră documente oficiale atunci când asemenea documente sunt supuse procedurii publice de autentificare a documentelor create. Tocmai această procedură conferă documentului un caracter oficial, adică un caracter de drept public... Momentul convertirii documentelor private în documente oficiale este desemnat prin punerea acestuia la dispoziția organelor sau a persoanelor oficiale în condițiile legii” [18]. De asemenea, într-o decizie a Colegiului penal lărgit al Curții Supreme de Justiție, se menționează: „Caracterul oficial al documentului se poate atesta și atunci când acesta nu emană în mod obligatoriu de la o autoritate publică. În acest sens, Plenul Colegiului penal al Curții Supreme de Justiție, prin decizia Curții Supreme de Justiție din 20.03.2014, s-a expus asupra recursului în interesul legii, unde a statuat că documentele care emană de la particulari se consideră documente oficiale atunci când asemenea documente sunt supuse procedurii publice de autentificare a documentelor create ori sunt primite oficial de persoana juridică de drept public, după care se află la dispoziția acestei persoane în legătură cu soluționarea problemei reprezentând obiectul de referință al documentelor primite” [19].

Așadar, noțiunea „document oficial” se referă nu doar la documentele eliberate de autoritățile publice, dar și la documentele prezentate autorităților publice. În această ordine de idei, întrebarea care se impune este: poate oare notarul să fie asimilat unei autorități publice?

Potrivit art.2 al Legii contenciosului administrativ, adoptată de Parlamentul Republicii Moldova la 10.02.2000 [20], autoritate publică este orice structură organizatorică sau organ, instituite prin lege sau printr-un act administrativ normativ, care acționează în regim de putere publică în scopul realizării unui interes public; sunt asimilate autorităților publice, în sensul prezentei legi, persoanele de drept privat care exercită atribuții de putere publică sau utilizează domeniul public, fiind împuternicite prin lege să presteze un serviciu de interes public, inclusiv persoanele care prestează servicii notariale.

De asemenea, alin.(2) art.3 al Legii cu privire la notariat stabilește: „Actul notarial, purtând sigiliul și semnătura persoanei care desfășoară activitate notarială, este de autoritate publică”. La rândul său, alin.(1)

art.8 al Legii cu privire la organizarea activității notariilor prevede: „Notarul este exponentul puterii de stat”.

Astfel, ne-am putut convinge că: a) notarul este asimilat unei autorități publice; b) documentele, autentificate notarial, au calitatea de documente oficiale.

2) În continuare, vom argumenta de ce nu poate fi acceptat următorul fragment din explicația formulată în pct.15 al Hotărârii Plenului Curții Supreme de Justiție cu privire la practica judiciară în procesele penale despre sustragerea bunurilor, nr.23 din 28.06.2004: „Falsificarea unor astfel de documente, urmată de folosirea lor de către falsificator în vederea sustragerii bunurilor trebuie calificată conform art.190 și 361 CP RM”.

În legătură cu acest fragment, cum să nu ne amintim de afirmația lui N.F. Kuznețova: „În practica judiciară, uneori, falsificarea documentelor, privită ca pregătire de sustragere, este confundată cu falsificarea documentelor, privită ca infracțiune de sine stătătoare” [21]?

Într-adevăr, considerăm că există o contradicție logică între primele două propoziții din explicația din pct.15 al Hotărârii Plenului Curții Supreme de Justiție cu privire la practica judiciară în procesele penale despre sustragerea bunurilor, nr.23 din 28.06.2004, și cea de-a treia propoziție din explicația respectivă, reprezentată de fragmentul precitat. Astfel, mai întâi, Plenul Curții Supreme de Justiție recunoaște că folosirea documentelor oficiale false, care acordă drepturi sau eliberează de obligații, constituie o varietate a înșelăciunii. Aceasta deoarece art.361 CP RM (în ipoteza în care incriminează folosirea documentelor oficiale false, care acordă drepturi sau eliberează de obligații) reprezintă o parte în întregul format din art.190 CP RM. În același timp, Plenul Curții Supreme de Justiție afirmă că folosirea, în vederea comiterii sustragerii, a documentelor oficiale false, care acordă drepturi sau eliberează de obligații, precedată de confecționarea unor asemenea documente, necesită calificare în baza art.190 și 361 CP RM.

În accepțiunea art.361 CP RM, confecționarea documentelor oficiale false, care acordă drepturi sau eliberează de obligații, și folosirea unor astfel de documente sunt modalități normative alternative ale aceleiași infracțiuni. În consecință, persoana, care, mai întâi, confecționează documentele oficiale false, care acordă drepturi sau eliberează de obligații, după care le folosește, va răspunde nu pentru un concurs de infracțiuni prevăzute la art.361 CP RM. Acestei persoane i se va aplica o singură dată răspunderea conform art.361 CP RM.

O situație asemănătoare este descrisă, de exemplu, în pct.3 din Hotărârea Plenului Curții Supreme de Justiție cu privire la practica judiciară în cauzele penale despre fabricarea sau punerea în circulație a banilor falși (art.84 CP RM [22]), nr.23 din 29.10.2001 [23]: „Latura obiectivă a infracțiunii prevăzute de art.84 CP RM se caracterizează prin două tipuri de acțiuni alternative (*subl. ne aparține*): fabricarea în scopul punerii în circulație a biletelor Băncii Naționale a Moldovei, a monedelor și a bancnotelor utilizate oficial în calitate

de mijloace bănești sau a valutei străine false (schimbarea nominalului bancnotei, numărului, seriei, altor semne prin desenare cu mâna, cu mijloace tehnice, prin xerocopie etc.); punerea în circulație a biletelor, monedelor, a valutei străine false utilizate în calitate de mijloace bănești”.

Însă, din fragmentul explicației formulate în pct.15 al Hotărârii Plenului Curții Supreme de Justiție cu privire la practica judiciară în procesele penale despre sustragerea bunurilor, nr.23 din 28.06.2004 – „*Falsificarea unor astfel de documente, urmată de folosirea lor de către falsificator în vederea sustragerii bunurilor trebuie calificată conform art.190 și 361 CP RM*” – reiese că confecționarea documentelor oficiale false, care acordă drepturi sau eliberează de obligații, și folosirea unor astfel de documente nu sunt modalități normative alternative ale aceleiași infracțiuni. Din această explicație, reiese că confecționarea documentelor oficiale false, care acordă drepturi sau eliberează de obligații, și folosirea unor astfel de documente, având la bază aceeași intenție infracțională, ar forma un concurs de infracțiuni.

În acest mod, Plenul Curții Supreme de Justiție ignoră voința legiuitorului și creează pe hârtie un concurs de infracțiuni, deși ipoteza vizată se referă la o infracțiune unică. Or, conform art.28 CP RM, „infracțiunea unică reprezintă o acțiune (inacțiune) sau un sistem de acțiuni (inacțiuni) care se califică conform dispoziției unei singure norme a legii penale” (*subl. ne aparține*).

Sub acest aspect, este util să apelăm la punctul de vedere al lui N.Giurgiu: „În astfel de cazuri, latura obiectivă se consideră realizată suficient chiar prin îndeplinirea unei singure acțiuni sau inacțiuni din cele incriminate, cumularea mai multora nefiind de natură a atrage incidența concursului de infracțiuni” [24]. La rândul lor, S.Copețchi și I.Hadîrcă afirmă: „Nu va exista concurs real în ipoteza infracțiunilor unice cu acțiuni alternative. Caracteristic acestor infracțiuni este faptul că săvârșirea oricărei acțiuni din cele alternative, prevăzute în dispoziția normei corespunzătoare din partea specială a Codului penal, formează o componentă de infracțiune consumată. În același timp, săvârșirea câtorva sau a tuturor acțiunilor prevăzute în dispoziția normei de incriminare nu formează concurs de infracțiuni, dar constituie o singură infracțiune complexă, cu acțiuni alternative, care necesită a fi calificată potrivit unei singure norme incriminatorie” [25]. De asemenea, T.G. Cernenko opinează: „Concursul de infracțiuni lipsește, dacă este săvârșită o infracțiune, a cărei latură obiectivă este descrisă în norma penală pe calea specificării unor modalități normative alternative. Specificul unor astfel de infracțiuni constă în aceea că săvârșirea faptei prejudiciabile în oricare din aceste modalități va marca consumarea infracțiunii. În același timp, atestarea, la săvârșirea infracțiunii, a câtorva modalități normative alternative sau a tuturor acestor modalități nu formează concursul de infracțiuni. Într-un asemenea caz, vom fi în prezența unei infracțiuni unice care necesită calificarea conform unei singure norme din partea specială a Codului penal” [26]. În

același făgaș, D.S. Cikin susține: „Nominalizând în aceeași componență de infracțiune câteva modalități normative alternative, legiuitorul sugerează reținerea la calificare a unei singure infracțiuni, indiferent câte asemenea modalități vor fi prezente în fapta prejudiciabilă săvârșită. Doar în ipoteza în care legiuitorul va decide să prevadă respectivele modalități în norme aparte din partea specială a Codului penal, vor exista condiții pentru existența unui concurs de infracțiuni” [27].

Se pare că Plenul Curții Supreme de Justiție a decis să nu aștepte o astfel de decizie a legiuitorului și să acționeze pe cont propriu. Or, din fragmentul explicației formulate în pct.15 al Hotărârii Plenului Curții Supreme de Justiție cu privire la practica judiciară în procesele penale despre sustragerea bunurilor, nr.23 din 28.06.2004 – „*Falsificarea unor astfel de documente, urmată de folosirea lor de către falsificator în vederea sustragerii bunurilor trebuie calificată conform art.190 și 361 CP RM*” – reiese că confecționarea documentelor oficiale false, care acordă drepturi sau eliberează de obligații, nu întotdeauna reprezintă o modalitate normativă alternativă a infracțiunii prevăzute la art.361 CP RM. În opinia instanței supreme, uneori, confecționarea documentelor oficiale false, care acordă drepturi sau eliberează de obligații, își pierde această calitate. Drept urmare, în asemenea situații, art.361 CP RM nu ar mai constitui partea în întregul format de art.190 CP RM.

Ce ar fi dacă am aplica o astfel de concepție, de exemplu, în ipoteza fabricării sau punerii în circulație a semnelor bănești false sau a titlurilor de valoare false? (Or, sub aspectul pe care-l examinăm, această ipoteză este asemănătoare cu cea consemnată în art.361 CP RM). Am obține următoarea soluție: fabricarea semnelor bănești sau a titlurilor de valoare false, urmată de punerea în circulație a acestora de către falsificator în vederea sustragerii bunurilor, ar trebui calificată conform art.190 și 236 CP RM. Însă explicația din pct.8 din Hotărârea Plenului Curții Supreme de Justiție cu privire la practica judiciară în cauzele penale despre fabricarea sau punerea în circulație a banilor falși (art.84 CP RM), nr.23 din 29.10.2001, exclude o asemenea soluție de calificare. De ce atunci ar trebui să se procedeze altfel în ipoteza folosirii, în vederea comiterii sustragerii, a documentelor oficiale false, care acordă drepturi sau eliberează de obligații, precedate de confecționarea unor asemenea documente?

În contextul aceleiași infracțiuni prevăzute la art.361 CP RM, folosirea documentelor oficiale false, care acordă drepturi sau eliberează de obligații, marchează momentul de consumare a infracțiunii. În același context, confecționarea unor asemenea documente corespunde etapei de pregătire de infracțiunea prevăzută la art.361 CP RM. Explicăm aceasta prin faptul că cel care confecționează documentele oficiale false, care acordă drepturi sau eliberează de obligații, urmărește să folosească documentele în cauză. În termenii art.26 CP RM, confecționarea documentelor oficiale false, care acordă drepturi sau eliberează de obligații, reprezintă crearea intenționată de condiții pentru folosirea unor astfel de documente.

Apelând din nou la interpretarea prin analogie, aducem ca exemplu dispoziția din alin.(1) art.236 CP RM: „Fabricarea în scopul punerii în circulație (*subl. ne aparține*) sau punerea în circulație a semnelor bănești (bancnotelor și monedelor metalice, inclusiv a celor jubiliare și comemorative, emise de Banca Națională a Moldovei sau de organul autorizat al unui stat străin sau al unei uniuni monetare de state străine), a valorilor mobiliare de stat sau a altor titluri de valoare false, utilizate pentru efectuarea plăților”. În art.361 CP RM, legiuitorul nu circumstanțiază expres un scop anume. Însă, din analiza dispoziției acestui articol, ne putem da seama că, atunci când nu reprezintă un scop în sine, confecționarea documentelor oficiale false, care acordă drepturi sau eliberează de obligații, este comisă în scopul deținerii, vânzării sau folosirii acestor documente.

În acest plan, V.D. Ivanov afirmă, cu drept cuvânt: „Pregătirea de infracțiune este caracterizată printr-un scop special, și anume – crearea tocmai a acelor condiții, datorită cărora devine posibilă continuarea activității infracționale începute. Cu alte cuvinte, acest scop presupune atingerea rezultatului exprimat în consumarea infracțiunii. Săvârșind pregătirea de infracțiune, făptuitorul urmărește să comită infracțiunea consumată” [28].

În ipoteza pe care o analizăm, persoana, care, mai întâi, confecționează documentele oficiale false, care acordă drepturi sau eliberează de obligații, după care le folosește, nu poate răspunde atât pentru pregătirea de infracțiunea prevăzută la art.361 CP RM, cât și pentru infracțiunea consumată prevăzută la art.361 CP RM. Aceasta întrucât confecționarea documentelor oficiale false, care acordă drepturi sau eliberează de obligații, și folosirea unor asemenea documente au la bază aceeași intenție infracțională.

Din acest punct de vedere, ne raliem opiniei exprimate de A.Șavga: „Structura formelor infracțiunii se face după regula sistemului, fiecare formă premergătoare a activității infracționale este absorbită de forma ce o urmează, astfel prima fiind lipsită de o calificare independentă. Infracțiunea consumată absoarbe pregătirea și tentativa de infracțiune, între ele stabilindu-se o relație de tip parte-întreg. Dacă infracțiunea este consumată, atunci caracterul acțiunilor de pregătire și realizare a infracțiunii ca atare nu are importanță esențială asupra răspunderii și calificării infracțiunii consumate, cu condiția că aceste acțiuni nu constituie componenta unei infracțiuni separate” [29]. O poziție asemănătoare o adoptă N.D. Durmanov: „Dacă infracțiunea este consumată, atunci caracterul acțiunilor de pregătire și de săvârșire a infracțiunii nu comportă semnificație în planul aplicării răspunderii și al calificării infracțiunii consumate, cu condiția că aceste acțiuni nu cuprind o altă componentă de infracțiune” [30]. După V.N. Kudreavțev, „Etapa ulterioară a activității infracționale absoarbe etapa anterioară, întrucât, în ambele cazuri, acțiunea este îndreptată împotriva acelorași relații sociale” [31]. Idei apropiate exprimă D.M. Molceanov: „În cazul în care etapa ulterioară a activității infracționale își găsește

realizarea în parametrii doriți de făptuitor, ea întotdeauna va absorbi etapa anterioară... Infracțiunea este una singură, chiar dacă există posibilitatea ca ea să fie întreruptă, din cauze independente de voința făptuitorului, la etapa de pregătire sau la cea de tentativă” [32]. Într-o manieră mai concisă, N.A. Babii afirmă: „Etapa ulterioară a activității infracționale o absoarbe pe cea anterioară” [33]. Într-un mod mai nuanțat, K.D. Nikolaev menționează: „În ipoteza în care infracțiunea este consumată (adică intenția infracțională a fost realizată completamente), fiecare dintre etapele premergătoare ale activității infracționale va fi absorbită de cea care i va urma, fiind astfel lipsită de relevanță juridică de sine stătătoare” [34].

Dintre aceste opinii, evidențiem unele care prezintă un interes mai mare. De exemplu, A.Șavga și N.D. Durmanov conchid că etapa ulterioară a activității infracționale o absoarbe pe cea anterioară, cu condiția că etapa anterioară a activității infracționale nu cuprinde o altă componentă de infracțiune. La rândul său, V.N. Kudreavțev consideră că respectiva absorbție devine posibilă, dacă, atât la etapa anterioară a activității infracționale, cât și la cea ulterioară, fapta este îndreptată împotriva acelorași relații sociale. Remarcăm legătura dintre aceste două condiții. Or, dacă, la fiecare dintre etapele activității infracționale, fapta este îndreptată împotriva acelorași relații sociale, nu este posibil ca ea să cuprindă o altă componentă de infracțiune. Această supoziție a noastră o confirmă A.M. Iakovlev: „Necesită calificare de sine stătătoare acele acțiuni de pregătire de infracțiune care nu pur și simplu cuprind o altă componentă de infracțiune. Astfel de acțiuni pregătitoare trebuie fie să aducă atingere unui alt obiect juridic, fie să presupună o altă formă de vinovăție” [35].

Considerăm că cele două condiții consemnate de A.Șavga, N.D. Durmanov și V.N. Kudreavțev sunt îndeplinite în situația confecționării documentelor oficiale false, care acordă drepturi sau eliberează de obligații, urmate de folosirea unor astfel de documente la săvârșirea sustragerii. Or, infracțiunile prevăzute la art.190 CP RM sunt infracțiuni complexe. Drept urmare, obiectul juridic special al acestor infracțiuni are un caracter complex: obiectul juridic principal îl formează relațiile sociale cu privire la posesia asupra bunurilor mobile; obiectul juridic secundar îl constituie relațiile sociale cu privire la libertatea manifestării de voință și minimul necesar de încredere. Totodată, obiectul juridic special al infracțiunilor prevăzute la art.361 CP RM îl constituie relațiile sociale cu privire la circulația legală a documentelor oficiale, care acordă drepturi sau eliberează de obligații/documentelor de importanță deosebită, care acordă drepturi sau eliberează de obligații, precum și a imprimatelor, ștampilelor sau a sigiliilor aparținând unor întreprinderi, instituții sau organizații, apărute împotriva confecționării, deținerii, vânzării sau folosirii unor asemenea entități.

În pct.15 al Hotărârii Plenului Curții Supreme de Justiție cu privire la practica judiciară în procesele penale despre sustragerea bunurilor, nr.23 din 28.06.2004, se recunoaște: „Dobândirea ilicită a bu-

nurilor în rezultatul folosirii de către făptuitor a unui document, falsificat anterior de o altă persoană urmează a fi calificată doar conform art.190 CP RM. În acest caz, nu este necesară calificarea suplimentară conform art.361 CP RM, deoarece, reieșind din prevederile art.118 CP RM, prezentarea unor asemenea documente apare ca varietate a înșelăciunii, deci și a componentei de escrocherie” (subl. ne aparține)”. Rezultă că există un raport de tip parte-întreg între relațiile sociale cu privire la circulația legală a documentelor oficiale, care acordă drepturi sau eliberează de obligații, și relațiile sociale cu privire la libertatea manifestării de voință și minimul necesar de încredere. Un astfel de raport există atât în cazul în care se confecționează documente oficiale false, care acordă drepturi sau eliberează de obligații, cât și în cazul în care se folosesc astfel de documente. Or, indiferent de modalitatea normativă sub care se înfățișează, infracțiunile prevăzute la art.361 CP RM sunt îndreptate împotriva acelorași relații sociale. Confecționarea documentelor oficiale false, care acordă drepturi sau eliberează de obligații, săvârșită în scopul folosirii acestor documente la săvârșirea sustragerii, periclitează relațiile sociale care sunt lezate în cazul folosirii documentelor oficiale false, care acordă drepturi sau eliberează de obligații, la săvârșirea sustragerii. Deci, confecționarea documentelor oficiale false, care acordă drepturi sau eliberează de obligații, efectuată în scopul folosirii acestor documente la săvârșirea sustragerii, constituie pregătirea de una dintre infracțiunile prevăzute la art.190 CP RM. În concluzie, nu este posibil ca o asemenea pregătire să cuprindă o altă componentă de infracțiune.

Dacă activitatea infracțională și-a găsit consumarea în momentul confecționării documentelor oficiale false, care acordă drepturi sau eliberează de obligații, iar scopul făptuitorului a constat în folosirea acestor documente la săvârșirea sustragerii, nu înseamnă că avem temeii să aplicăm art.361 CP RM. Ținând cont de parametrii laturii subiective, de aceea că intenția infracțională nu a fost realizată decât în parte, cele comise trebuie calificate în baza art.26 și 190 CP RM. Confecționarea documentelor oficiale false, care acordă drepturi sau eliberează de obligații, efectuată în scopul folosirii acestor documente la săvârșirea sustragerii, este suficientă pentru a constitui o parte a infracțiunilor prevăzute la art.190 CP RM în varianta lor de pregătire. Însă, așa cum am constatat *supra*, infracțiunea consumată absoarbe pregătirea de infracțiune. Deci, confecționarea documentelor oficiale false, care acordă drepturi sau eliberează de obligații, efectuată în scopul folosirii acestor documente la săvârșirea sustragerii, este suficientă pentru a constitui o parte a infracțiunilor prevăzute la art.190 CP RM în varianta lor consumată.

Altfel spus, pentru aplicarea art.361 CP RM, este suficientă confecționarea documentelor oficiale false, care acordă drepturi sau eliberează de obligații. Nu este indispensabil ca, după ce documentele respective au fost confecționate, să fie și folosite. Infracțiunea se consumase din momentul confecționării. În orice caz, este obligatoriu ca intenția făptuitorului să nu cuprin-

dă folosirea documentelor oficiale false, care acordă drepturi sau eliberează de obligații, pentru săvârșirea sustragerii. Pentru că, confecționând documentele oficiale false, care acordă drepturi sau eliberează de obligații, în scopul folosirii lor la săvârșirea sustragerii, făptuitorul realizează prima etapă în activitatea infracțională legată de săvârșirea infracțiunilor prevăzute la art.190 CP RM – etapa de pregătire a acestor infracțiuni. În ipoteza examinată, confecționarea documentelor oficiale false, care acordă drepturi sau eliberează de obligații, își pierde identitatea pe care o cunoaștem din art.361 CP RM, deoarece ea ca și cum se dizolvă în amalgamul activității infracționale legate de săvârșirea infracțiunilor prevăzute la art.190 CP RM.

În această privință, nu putem face abstracție de părerea exprimată de S.Copețchi și I.Hadîrcă: „O faptă anumită, care, de regulă, constituie o infracțiune consumată, în anumite condiții poate forma o pregătire de infracțiune. În acest caz, vorbim despre existența unei concurențe dintre o normă-parte și o normă-întreg. Normei-parte îi va corespunde infracțiunea distinctă în formă consumată, iar normei-întreg – pregătirea de infracțiune, ca formă a infracțiunii neconsumate. Datorită regulii de calificare de la art.118 CP RM, încadrarea juridico-penală se va face conform normei-întreg, adică cele comise vor constitui pregătire de infracțiune, nu însă o infracțiune consumată. Pentru o mai bună înțelegere, vom veni cu următorul exemplu: în scopul dobândirii unui credit prin înșelăciune, făptuitorul a confecționat documente oficiale false, însă intenția de a dobândi creditul nu a fost dusă până la capăt din cauze independente de voința sa. În speță este vorba despre concurența dintre norma prevăzută la art.361 CP RM – confecționarea, deținerea vânzarea sau folosirea documentelor oficiale, a imprimatelor, ștampilelor sau sigiliilor false, sub forma confecționării documentelor oficiale false și norma de la art.238 CP RM – dobândirea creditului, împrumutului sau despăgubirii/indemnizației de asigurare prin înșelăciune. Deoarece norma de la art.361 CP RM este parte în raport cu norma de la art.238 CP RM, care constituie un întreg, încadrarea se va face în acord cu norma-întreg. La calificare însă se va reține și art.26 CP RM, avându-se în vedere etapa la care a fost întreruptă activitatea infracțională” [36].

Astfel, cei doi autori promovează o poziție similară cu a noastră. Singura deosebire este că, în exemplul pe care S.Copețchi și I.Hadîrcă îl prezintă, norma-întreg este art.238 CP RM, nu art.190 CP RM. În rest, concluzia este aceeași: în cazul în care normei-parte îi corespunde infracțiunea distinctă în formă consumată, iar normei-întreg – pregătirea de infracțiune, ca formă a infracțiunii neconsumate, calificarea se face conform normei-întreg, iar cele comise vor constitui pregătire de infracțiune, nu însă o infracțiune consumată.

Apropo, această concluzie își găsește dezvoltarea în Decizia Plenumului Colegiului penal al Curții Supreme de Justiție din 20.03.2014. Și de această dată, singura deosebire este că norma-întreg este art.238 CP RM, nu art.190 CP RM:

„Dacă făptuitorul confecționează și/sau deține certificatul (adeverința) cu privire la salarizare fals

– în scopul prezentării lui către instituția financiară pentru obținerea unui credit, pentru majorarea sumei acestuia sau pentru obținerea unui credit în condiții avantajoase – vom fi în prezența pregătirii de infracțiunea prevăzută la art.238 CP RM. În astfel de cazuri, art.361 CP RM este inaplicabil.

Dacă făptuitorul confecționează și/sau deține certificatul (adeverința) cu privire la salarizare fals, după care îl prezintă instituției financiare – pentru obținerea unui credit, pentru majorarea sumei acestuia sau pentru obținerea unui credit în condiții avantajoase – vom fi în prezența infracțiunii consumate prevăzute la art.238 CP RM. Și în astfel de cazuri, art.361 CP RM este inaplicabil.

Dacă persoana numai confecționează și/sau deține certificatul (adeverința) cu privire la salarizare fals, după care le transmite unei alte persoane, pentru ca acesta să-l prezinte către instituția financiară – în scopul obținerii unui credit, al majorării sumei acestuia sau al obținerii unui credit în condiții avantajoase – prima dintre aceste persoane va fi considerat complice la infracțiunea prevăzută la art.238 CP RM. Nici în astfel de cazuri, art.361 CP RM nu va putea fi reținut la calificare.

Nu constituie un scop în sine confecționarea, deținerea sau vânzarea documentelor oficiale false, atunci când aceste documente urmează a fi prezentate de către o altă persoană instituției financiare, în vederea obținerii unui credit sau majorării sumei acestuia, sau obținerii unui credit în condiții avantajoase. În cazul dat se atestă cooperarea a două persoane la săvârșirea aceleiași infracțiuni – a infracțiunii specificate la art.238 CP RM. Nu poate avea un rol de sine stătător cel care, în condițiile descrise, confecționează, deține sau vinde documente oficiale false. Rolul lui este unul secundar, accesoriu, el doar contribuind la comiterea infracțiunii de dobândire a creditului prin înșelăciune. Deci, urmează a fi privit ca coparticipant (de exemplu, complice) la infracțiunea prevăzută la art.238 CP RM. Nu-i poate fi imputată – substitutiv sau suplimentar – infracțiunea prevăzută la art.361 CP RM” [37].

Nu putem să nu fim de acord cu această poziție a Plenului Colegiului penal al Curții Supreme de Justiție. De aceea, recomandăm instanței supreme să demonstreze consecvență și să nu promoveze viziuni diferite în raport cu ipoteze de calificare similare. Pentru a corespunde legii penale, explicația formulată în pct.15 al Hotărârii Plenului Curții Supreme de Justiție cu privire la practica judiciară în procesele penale despre sustragerea bunurilor, nr.23 din 28.06.2004, ar urma să fie modificată, întemeindu-se pe următoarele teze:

1) dacă făptuitorul confecționează și/sau deține documente oficiale false, care acordă drepturi sau eliberează de obligații, în scopul folosirii acestora la săvârșirea sustragerii, vom fi în prezența pregătirii de una dintre infracțiunile prevăzute la art.190 CP RM. În astfel de cazuri, art.361 CP RM este inaplicabil;

2) dacă făptuitorul confecționează și/sau deține documente oficiale false, care acordă drepturi sau eliberează de obligații, după care le folosește la săvârșirea sustragerii, vom fi în prezența uneia dintre infracțiunile

consumate prevăzute la art.190 CP RM. Și în astfel de cazuri art.361 CP RM este inaplicabil;

3) dacă persoana numai confecționează și/sau deține documente oficiale false, care acordă drepturi sau eliberează de obligații, după care le transmite unei alte persoane, pentru ca aceasta să le folosească la săvârșirea sustragerii, prima dintre aceste persoane va fi considerată complice la una dintre infracțiunile prevăzute la art.190 CP RM. În astfel de cazuri, art.361 CP RM nu-i va putea fi reținut la calificare.

Cât privește această a treia teză, în contextul analizat, diferența dintre complicitatea la infracțiune și pregătirea de infracțiune constă în aceea că, în primul caz, la activitatea infracțională participă două persoane – autorul și complicele, iar în cel de-al doilea caz – o singură persoană, și anume – autorul. Dincolo de aceste diferențe, contează că intenția infracțională este aceeași atât în cazul pregătirii de infracțiune urmată de infracțiunea consumată, cât și în cazul cooperării compliceului cu autorul. Or, potrivit art.41 CP RM, „se consideră participație cooperarea cu intenție a două sau mai multor persoane la săvârșirea unei infracțiuni intenționate”.

Parafrazând ideile exprimate în Decizia Plenului Colegiului penal al Curții Supreme de Justiție din 20.03.2014, ajungem la următoarea concluzie: nu constituie un scop în sine confecționarea și/sau deținerea documentelor oficiale false, care acordă drepturi sau eliberează de obligații, atunci când aceste documente urmează a fi folosite la săvârșirea sustragerii. În cazul dat se atestă cooperarea a două persoane la săvârșirea aceleiași infracțiuni – a uneia dintre infracțiunile specificate la art.190 CP RM. Nu poate avea un rol de sine stătător cel care, în condițiile descrise, confecționează și/sau deține documente oficiale false, care acordă drepturi sau eliberează de obligații. Rolul lui este unul secundar, accesoriu, el doar contribuind la comiterea uneia dintre infracțiunile specificate la art.190 CP RM. Deci urmează a fi privit ca complice la o asemenea infracțiune. Nu-i poate fi imputată – substitutiv sau suplimentar – una dintre infracțiunile prevăzute la art.361 CP RM.

Referințe:

1. Expresia „modus operandi” este utilizată pentru a desemna metoda/modalitatea de a opera sau de a proceda a unei persoane care a săvârșit astfel mai multe fapte prevăzute de legea penală*.

* Udrouiu M. *Dicționar de drept penal și de procedură penală*. București: C.H. Beck, 2009, p.274.

2. Botezatu I. *Răspunderea penală pentru escrocherie*. Chișinău: CEP USM, 2010, p.166.

3. *Ibidem*, p.167, 168.

4. Decizia Colegiului penal al Curții Supreme de Justiție din 08.06.2016. Dosarul nr.1ra-1016/2016. http://jurisprudenta.csj.md/search_col_penal.php?id=6706

5. Decizia Colegiului penal al Curții Supreme de Justiție din 21.10.2014. Dosarul nr.1ra-1389/2014. http://jurisprudenta.csj.md/search_col_penal.php?id=3099

6. Decizia Colegiului penal lărgit al Curții Supreme de Justiție din 10.03.2014. Dosarul nr.1ra-253/2015. http://jurisprudenta.csj.md/search_col_penal.php?id=3966

7. *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2002, nr.154-157.

8. *Ibidem*, 2016, nr.277-287.

9. Hotărârea Plenului Curții Supreme de Justiție cu privire la practica judiciară în procesele penale despre sustragerea bunurilor, nr.23 din 28.06.2004. http://jurisprudenta.csj.md/search_hot_expl.php?id=37

10. În legătură cu asemenea explicații ale Plenului Curții Supreme de Justiție, este util să reproducem următorul fragment din Hotărârea Curții Constituționale a Republicii Moldova privind excepția de neconstituționalitate a articolului 125 lit.b) din Codul penal, a articolelor 7 alin.(7); 39 pct.5); 313 alin.(6) din Codul de procedură penală și unele prevederi din articolele 2 lit.d) și 16 lit.c) din Legea cu privire la Curtea Supremă de Justiție: „Un sistem în care Curții Supreme de Justiție îi este acordată posibilitatea de a adresa instanțelor de rang inferior «recomandări/explicații» în probleme de aplicare a legislației nu este de natură să favorizeze apariția unei puteri judecătorești cu adevărat independente. Mai mult, aceasta implică riscul ca judecătorii să se comporte ca funcționarii publici, care primesc ordine de la superiorii lor. Adoptarea de către instanța supremă sau alte instanțe superioare a unor ghiduri de practică obligatorii pentru jurisdicțiile inferioare, situația întâlnită în câteva țări post-sovietice, ridică probleme în această privință, fapt reținut și de Comisia de la Veneția în rapoartele sale. Astfel, asemenea «recomandări/explicații» în mod individual nu pot sta la baza unei hotărâri judecătorești, care urmează a fi întemeiată exclusiv pe prevederile legale. Judecătorii trebuie să beneficieze de libertate neîngrădită de a soluționa în mod imparțial cauzele, în conformitate cu legea și cu propria apreciere a faptelor”*

* Hotărârea Curții Constituționale a Republicii Moldova privind excepția de neconstituționalitate a articolului 125 lit.b) din Codul penal, a articolelor 7 alin.(7); 39 pct.5); 313 alin.(6) din Codul de procedură penală și unele prevederi din articolele 2 lit.d) și 16 lit.c) din Legea cu privire la Curtea Supremă de Justiție. <http://constcourt.md/libview.php?l=ro&idc=7&id=858&t=/Media/Noutati/Atragerea-laraspundere-penala-in-lipsa-prevederilor-legale-neconstituționala-Sesizarea-37g2016>

11. Decizia Colegiului penal al Curții Supreme de Justiție din 25.05.2016. Dosarul nr.1ra-555/2016. http://jurisprudenta.csj.md/search_col_penal.php?id=6522

12. Decizia Colegiului penal al Curții Supreme de Justiție din 10.08.2016. Dosarul nr.1ra-1510/2016. http://jurisprudenta.csj.md/search_col_penal.php?id=7049

13. Decizia Colegiului penal al Curții Supreme de Justiție din 11.06.2014. Dosarul nr.1ra-955/2014. http://jurisprudenta.csj.md/search_col_penal.php?id=2432

14. Decizia Colegiului penal al Curții Supreme de Justiție din 28.05.2014. Dosarul nr.1ra-864/2014. http://jurisprudenta.csj.md/search_col_penal.php?id=2357

15. Decizia Colegiului penal al Curții Supreme de Justiție din 04.02.2016. Dosarul nr.4-1re-45/2016. http://jurisprudenta.csj.md/search_plen_penal.php?id=922

16. *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2002, nr.82-86.

17. Reșetnicov A. Pot oare documentele private să for-

meze obiectul material al infracțiunilor prevăzute la art.332 și 361 CP RM? În: *Revista Institutului Național al Justiției*, 2007, nr.1-3, p.87-91.

18. Decizia Plenului Colegiului penal al Curții Supreme de Justiție din 20.03.2014. Dosarul nr.4-1ril-2/2014. http://jurisprudenta.csj.md/search_interes_lege.php?id=3

19. Decizia Colegiului penal lărgit al Curții Supreme de Justiție din 06.05.2014. Dosarul nr.1ra-509/2014. http://jurisprudenta.csj.md/search_col_penal.php?id=2123

20. *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2000, nr.57-58.

21. Кузнецова Н.Ф. *Избранные труды*. Санкт-Петербург: Юридический центр Пресс, 2003, с.255.

22. Se are în vedere Codul penal al Republicii Moldova din 1961.

23. Hotărârea Plenului Curții Supreme de Justiție cu privire la practica judiciară în cauzele penale despre fabricarea sau punerea în circulație a banilor falși (art.84 CP RM). http://jurisprudenta.csj.md/search_hot_expl.php?id=36

24. Giurgiu N. *Legea penală și infracțiunea (doctrină, legislație, practică judiciară)*. Iași: Gama, 1996, p.145.

25. Copețchi S., Hadîrcă I. *Calificarea infracțiunilor*. Chișinău: Tipografia Centrală, 2015, p.227.

26. Черненко Т.Г. Квалификация реальной совокупности преступлений. В: *Вестник Томского государственного университета*, 2012, № 357, с.143-147.

27. Чикин Д.С. *Сложные единичные преступления (уголовно-правовая характеристика, проблемы квалификации и законодательного конструирования)*/ Автореферат дисс. ... канд. юрид. наук. Краснодар, 2013, с.24.

28. *Энциклопедия уголовного права*. Т.5. *Неоконченное преступление*. Санкт-Петербург: Издание профессора Малинина, 2006, с.128.

29. Grama M., Botnaru S., Șavga A. et al. *Dreptul penal. Partea generală*. Vol.I. Chișinău: Tipografia Centrală, 2012, p.275.

30. Дурманов Н.Д. *Стадии совершения преступления по советскому уголовному праву*. Москва: Госюриздат, 1955, с.11.

31. Кудрявцев В.Н. *Теоретические основы квалификации преступлений*. Москва: Госюриздат, 1963, с.300.

32. Молчанов Д.М. *Совокупность преступлений* / Дисс. ... канд. юрид. наук. Москва, 2000, с.26-27.

33. Бабий Н.А. Квалификация неудавшегося соучастия в преступлении. В: *Правовые средства и механизмы противодействия преступности в современном обществе*: материалы международной научно-практической конференции (Минск, 16 октября 2009 г.). Минск: БГУ, 2010, с.24-27.

34. Николаев К.Д. Понятие, признаки, виды и значение стадий совершения умышленного преступления. В: *Вестник Омской юридической академии*, 2015, № 3, с.49-51.

35. Яковлев А.М. *Совокупность преступлений по советскому уголовному праву*. Москва: Госюриздат, 1960, с.84.

36. Copețchi S., Hadîrcă I. *Calificarea infracțiunilor*, p.280-281.

37. Decizia Plenului Colegiului penal al Curții Supreme de Justiție din 20.03.2014. Dosarul nr.4-1ril-2/2014. http://jurisprudenta.csj.md/search_interes_lege.php?id=3